

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОПАТОЛОГІЧНОЇ СИМПТОМАТИКИ У ЕМІГРАНТІВ ТА РЕЕМІГРАНТІВ, ХВОРИХ НА ДЕПРЕСИВНІ РОЗЛАДИ

©О. П. Венгер

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»

РЕЗЮМЕ. Дослідження особливостей психопатологічної симптоматики за допомогою опитувальника Symptom Check List-90-Revised – SCL-90-R дозволило встановити, що серед хворих на психогенні депресивні розлади емігрантів (196 осіб) були значуще вищими у порівнянні з реемігрантами (191 особа) та не емігрантами (198 осіб) показники за шкалами соматизації (відповідно 0,87±0,53 балів, 0,66±0,40 балів та 0,51±0,34 балів), обсесивно-компульсивних розладів (1,43±0,77 балів, 1,13±0,44 балів та 0,98±0,48 балів), тривожності (1,73±1,07 балів, 1,32±0,84 балів та 1,07±0,98 балів), а у реемігрантів – депресії (2,98±0,35 балів, у емігрантів 2,61±0,59 балів, у не емігрантів 2,40±0,45 балів) та міжособистісної сенситивності (відповідно 1,24±0,33 балів, 1,15±0,35 балів та 0,95±0,29 балів), а також індекс виразності дистресу (2,45±0,23 балів, 2,40±0,42 балів та 2,25±0,29 балів). У хворих на ендогенні депресивні розлади вплив фактора еміграції виявився меншим, однак загальні тенденції зберігаються: у емігрантів є найбільшою виразність проявів соматизації (1,17±0,83 балів, у реемігрантів 0,83±0,48 балів, у не емігрантів 0,77±0,70 балів), тривожності (відповідно 1,90±1,10 балів, 1,47±0,97 балів та 1,14±1,01 балів), обсесивно-компульсивних розладів (відповідно 1,54±0,66 балів, 1,34±0,52 балів та 1,07±0,44 балів) та фобічної тривожності (відповідно 0,76±0,44 балів, 0,68±0,23 балів та 0,67±0,40 балів), а у реемігрантів – депресії (3,18±0,26 балів, у емігрантів 2,79±0,42 балів, у не емігрантів 2,63±0,30 балів), міжособистісної сенситивності (1,36±0,45 балів, у не емігрантів 1,10±0,32 бали, у емігрантів 1,07±0,49 балів) та індекс виразності дистресу (2,60±0,16 балів, у емігрантів 2,53±0,34 балів, у не емігрантів 2,30±0,28 балів). У хворих на органічні депресивні розлади виявлені більш складні закономірності, зумовлені характером депресії: значущі розбіжності у показниках між групами емігрантів, реемігрантів та не емігрантів виявлені за соматизацією (відповідно 1,33±0,68 балів, 0,93±0,32 балів та 0,91±0,64 балів), тривожністю (відповідно 1,99±0,67 балів, 1,68±0,60 балів та 1,43±1,03 балів), фобічною тривожністю (0,91±0,45 балів, 0,75±0,31 балів та 0,66±0,39 балів) та обсесивно-компульсивними розладами (відповідно 1,10±0,63 балів, 1,49±0,51 балів та 1,25±0,61 балів). Показники за депресією та міжособистісною сенситивністю є найвищими у реемігрантів (відповідно 3,16±0,48 балів та 1,43±0,40 балів), меншими у емігрантів (відповідно 2,92±0,41 балів та 1,21±0,34 балів), і найменшими – у не емігрантів (відповідно 2,66±0,51 балів та 1,11±0,38 балів). Виявлені закономірності можуть бути пояснені впливом об'єктивних соціально-психологічних факторів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: депресивні розлади, емігранти, реемігранти, психопатологічна симптоматика.

Вступ. Проблема еміграції та рееміграції в Україні входить до числа найбільш актуальних державних та суспільних проблем. Еміграція є одним з наймасовіших соціальних процесів у світі, який останніми роками виявляє очевидну тенденцію до зростання. За даними Міжнародної організації з міграції, станом на 2011 рік кількість українських емігрантів складає близько 6,5 млн осіб (14,4% постійного населення) [1]. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (2011) наводить дані щодо близько 7 млн трудових емігрантів-громадян України [2]. При цьому офіційна еміграція складає незначну частину загального обсягу еміграції; переважна більшість мігрантів (від 60 до 90%) виїжджають за кордон з декларованою метою туризму, відвідування родичів тощо з подальшим працевлаштуванням (легальним або нелегальним) у країнах-реципієнтах [1].

Еміграція розглядається як фактор, що провокує маніфестацію або екзацербацию ендогенних психічних захворювань [3, 4, 5]. В структурі особистості емігрантів виявляються емоційна нестійкість, тривожність, соціальна інтроверсія, кон-

формність на поведінковому рівні, підозрілість, слабка інтеграція особистісних рис у вигляді емотивності та фрустрованості, низький рівень фрустраційної толерантності. В структурі психічних розладів емігрантів домінують психодезадаптаційні стани, посттравматичний стресовий розлад, неврастенія, пролонгована депресивна реакція та помірний депресивний епізод [6, 7, 8, 9]. Водночас, наукові дані щодо структури і поширеності психічних розладів серед емігрантів є недостатніми і вкрай суперечливими. В Україні, незважаючи на виняткову актуальність проблеми еміграції, взагалі відсутні серйозні наукові дослідження, що спрямовані на вивчення депресивних розладів у емігрантів та реемігрантів.

Мета дослідження – встановити особливості психопатологічної симптоматики у емігрантів та реемігрантів, хворих на депресивні розлади.

Матеріал і методи дослідження. Нами було обстежено за допомогою опитувальника виразності психопатологічної симптоматики Symptom Check List-90-Revised – SCL-90-R [10] 196 осіб, які щонайменше протягом останнього року проживали за межами України і планували найближ-

Огляди літератури, оригінальні дослідження, погляд на проблему

чим часом повернутися за кордон (емігранти), 191 особа, які не менше року проживали за межами України і протягом останнього року повернулися для постійного проживання в Україну (реемігранти) та 198 осіб, які постійно проживають в Україні і ніколи не виїжджали за її межі для тривалого проживання (не емігранти). Усім обстеженим був встановлений остаточний клінічний діагноз депресивного розладу відповідно до критеріїв МКХ-10. Психогенні депресивні розлади (коди за МКХ-10 F43.21 та F43.22) встановлені у 69 не емігрантів, 68 емігрантів та 67 реемігрантів, ендогенні (коди за МКХ-10 F31.3, F31.4, F32.1, F32.2, F33.1 та F33.2) – відповідно у 65, 66 та 63 осіб, органічні (код за МКХ-10 F06.3) – відповідно у 64, 62 та 61 особи; розбіжності між групами не значущі.

Статистичний аналіз результатів проводився за допомогою непараметричного тесту Манна-Уїтні.

Результати й обговорення. У хворих на психогенні депресивні розлади були виявлені значущі відмінності у виразності психопатологічної симптоматики з урахуванням фактора еміграції (рееміграції). Так, показник за шкалою соматизації, що відображує дистрес внаслідок неприємних соматичних відчуттів (соматовегетативний компонент), є найвищим у емігрантів – $0,87 \pm 0,53$ балів проти $0,66 \pm 0,40$ балів у реемігрантів та $0,51 \pm 0,34$ балів у не емігрантів. Розбіжності значущі при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$), емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$). Аналогічні закономірності виявлені при дослідженні виразності obsесивно-компульсивних розладів: найбільш високий показник за цією шкалою у емігрантів ($1,43 \pm 0,77$ балів), дещо менший – у реемігрантів ($1,13 \pm 0,44$ балів), і найменший – у не емігрантів ($0,98 \pm 0,48$ балів). Розбіжності значущі при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,1$), емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$). Найбільшою мірою група емігрантів відрізняється за показниками тривожності ($1,73 \pm 1,07$ балів проти $1,32 \pm 0,84$ балів у реемігрантів та $1,07 \pm 0,98$ балів). Значущі розбіжності виявлені для груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$) і емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$). Також у емігрантів були виявлені дещо вищі показники за шкалами ворожості (що включає думки, почуття або дії, що є проявами негативного афективного стану злості – агресію, дратівливість, гнів та обурення): $0,72 \pm 0,92$ балів порівняно з реемігрантами ($0,60 \pm 0,85$ балів) та не емігрантами ($0,57 \pm 0,90$ балів), однак, значущі розбіжності ($p < 0,1$) виявлені лише при порівнянні емігрантів та не емігрантів. Аналогічні закономірності виявлені при аналізі

показників фобічної тривожності (стійка реакція страху на певних людей, місця, об'єкти або ситуації, що характеризується як ірраціональна і супроводжується поведінкою уникання): у не емігрантів вони є найнижчими ($0,61 \pm 0,39$ балів), у реемігрантів – помітно вищими ($0,68 \pm 0,29$ балів), а у емігрантів – найвищими ($0,74 \pm 0,54$). Натомість, у реемігрантів найбільш вираженими були показники, що характеризують депресивні та астеничні тенденції. Так, показник депресії у цій групі склав $2,98 \pm 0,35$ балів (у емігрантів $2,61 \pm 0,59$ балів, у не емігрантів $2,40 \pm 0,45$ балів), розбіжності значущі при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,05$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$), і емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$). Показник міжособистісної сенситивності (відчуття власної неадекватності або неповноцінності, особливо у порівнянні себе з іншими) у реемігрантів склав $1,24 \pm 0,33$ балів, що значуще ($p < 0,05$) більше, ніж у емігрантів ($1,15 \pm 0,35$ балів) та не емігрантів ($0,95 \pm 0,29$ балів). Очевидно, що підвищення показників за цими шкалами є відображенням найбільшої виразності фрустраційних тенденцій серед реемігрантів та переживанням власної неповноцінності та неспроможності як під впливом депресивних переживань, так і внаслідок усвідомлення об'єктивних проблем і труднощів.

Показники паранойяльності та психотизму, що є відображенням порушень мислення та проявів психозу, нетипові для депресивних розладів, і у дослідженому контингенті виражені слабко ($0,1 - 0,5$ балів), без значущих розбіжностей між групами емігрантів та реемігрантів.

Загальний показник за даними опитувальника SLC-90 є найбільшим у емігрантів ($1,25 \pm 0,51$ балів), дещо меншим – у реемігрантів ($1,21 \pm 0,33$ балів), і найнижчим – у не емігрантів ($0,99 \pm 0,38$ балів). Значущі розбіжності виявлені при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$).

Індекс проявлення симптоматики (кількість пунктів, на які дана позитивна відповідь – від 1 до 4 балів) також є найвищим у емігрантів – $44,87 \pm 11,40$ балів проти $43,64 \pm 8,72$ балів у реемігрантів та $38,77 \pm 10,33$ балів у не емігрантів. Значущі розбіжності виявлені при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$).

Натомість, індекс виразності дистресу є найвищим у реемігрантів ($2,45 \pm 0,23$ балів), дещо меншим – у емігрантів ($2,40 \pm 0,42$ балів), і найменшим – у не емігрантів ($2,25 \pm 0,29$ балів). Розбіжності значущі при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,05$) та не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$).

Таким чином, для реемігрантів типовою є більша виразність депресивних та астено-невро-

тичних проявів, тоді як для емігрантів – тривожних, фобічних та соматизованих розладів.

Для хворих на ендogenous депресивні розлади характерні більш глибокі зміни у афективній сфері і пов'язаних з нею сферах. При цьому особливості психопатологічної симптоматики у них мають як спільні риси з хворими на психогенні депресії, так і певні відмінності. Зокрема, виразність проявів соматизації є найбільшою у емігрантів (середній показник $1,17 \pm 0,83$ балів), меншою – у реемігрантів ($0,83 \pm 0,48$ балів), і найменшою – у не емігрантів ($0,77 \pm 0,70$ балів). Значущі розбіжності виявлені при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$), емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$). Аналогічні закономірності виявлені для розладів тривожного спектра: тривожності (показники відповідно $1,90 \pm 1,10$ балів, $1,47 \pm 0,97$ балів та $1,14 \pm 1,01$ балів, розбіжності значущі для груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$), емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$), обсессивно-компульсивних розладів (відповідно $1,54 \pm 0,66$ балів, $1,34 \pm 0,52$ балів та $1,07 \pm 0,44$ балів, розбіжності значущі для груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$), емігрантів та реемігрантів ($p < 0,1$), та фобічної тривожності (відповідно $0,76 \pm 0,44$ балів, $0,68 \pm 0,23$ балів та $0,67 \pm 0,40$ балів, розбіжності значущі при порівнянні не емігрантів та емігрантів ($p < 0,1$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,05$). Показник ворожості незначно більшим є не емігрантів, ніж у емігрантів (відповідно $0,66 \pm 0,82$ балів, $0,59 \pm 0,87$ балів та $0,58 \pm 0,90$ балів, однак розбіжності між групами, на відміну від психогенної депресії, є незначущими. Також не значущими є розбіжності за показниками психотизму та паранойяльних симптомів. Щодо проявів депресії, то вони є найбільш вираженими у реемігрантів ($3,18 \pm 0,26$ балів), дещо меншими – у емігрантів ($2,79 \pm 0,42$ балів) і найменшими – у не емігрантів ($2,63 \pm 0,30$ балів). Розбіжності значущі при порівнянні між собою усіх груп ($p < 0,01$). Показник міжособистісної сенситивності також є найвищим у реемігрантів ($1,36 \pm 0,45$ балів), однак, друге місце займають не емігранти ($1,10 \pm 0,32$ бали), і найнижчий показник виявлений у емігрантів ($1,07 \pm 0,49$ балів). Значущі розбіжності виявлені при порівнянні груп не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$) та емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$). Таким чином, прояви міжособистісної сенситивності (у хворих на депресивні розлади вона проявляється насамперед відчуттям власної неповноцінності та неспроможності) у емігрантів є найменш вираженими, що, на наш погляд, є відображенням специфічного соціального-психологічного статусу емігрантів, які мають більші можливос-

ті для заробітку і позбавлені ряду актуальних проблем, притаманних сучасному українському суспільству. Реемігрантам, які з тих чи інших причин не змогли реалізувати себе під час роботи за кордоном, і змушені повернутися на батьківщину, притаманна найгірша самооцінка і найвищі рівні міжособистісної сенситивності, що також, на наш погляд, є адекватним наслідком психологічної переробки ситуації депривації, необхідності адаптуватися до складних реалій та фрустраційних проявів.

Інтегральний показник серед хворих на ендogenous депресивні розлади є найбільшим у емігрантів ($1,38 \pm 0,47$ балів), незначно меншим – у реемігрантів ($1,34 \pm 0,35$ балів), і суттєво нижчим – у не емігрантів ($0,77 \pm 0,70$ балів). Значущі розбіжності виявлені при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$), не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$).

Аналогічно, найвищий індекс проявлення симптоматики виявлений у емігрантів – $47,82 \pm 11,08$ балів, менший – у реемігрантів ($46,05 \pm 9,88$ балів), і найменший – у не емігрантів ($44,51 \pm 12,75$ балів). Розбіжності виявлені лише при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,1$).

Індекс виразності дистресу є найвищим у реемігрантів ($2,60 \pm 0,16$ балів), дещо меншим – у емігрантів ($2,53 \pm 0,34$ балів), і найнижчим – у не емігрантів ($2,30 \pm 0,28$ балів). Розбіжності значущі при порівнянні груп не емігрантів та емігрантів ($p < 0,01$) та не емігрантів та реемігрантів ($p < 0,01$).

Депресивні розлади органічного генезу є більш ригідними у плані психопатологічної симптоматики. Однак фактор еміграції (рееміграції) справляє певний вплив на особливості психопатологічних проявів і у цій групі хворих. Так, значущі розбіжності у показниках між усіма групами (емігрантів, реемігрантів та не емігрантів) були виявлені за соматизацією (відповідно $1,33 \pm 0,68$ балів, $0,93 \pm 0,32$ балів та $0,91 \pm 0,64$ балів), тривожністю (відповідно $1,99 \pm 0,67$ балів, $1,68 \pm 0,60$ балів та $1,43 \pm 1,03$ балів), фобічною тривожністю ($0,91 \pm 0,45$ балів, $0,75 \pm 0,31$ балів та $0,66 \pm 0,39$ балів). Для усіх цих шкал найвищі показники виявляються у емігрантів, найнижчі – у не емігрантів, а реемігрантів займають проміжне положення. Натомість, показники за депресією та міжособистісною сенситивністю є найвищими у реемігрантів (відповідно $3,16 \pm 0,48$ балів та $1,43 \pm 0,40$ балів), меншими у емігрантів (відповідно $2,92 \pm 0,41$ балів та $1,21 \pm 0,34$ балів), і найменшими – у не емігрантів (відповідно $2,66 \pm 0,51$ балів та $1,11 \pm 0,38$ балів). Значущі розбіжності між групами не емігрантів та емігрантів, емігрантів та реемігрантів виявлені такою за обсессивно-компульсивними розладами (відповідно $1,10 \pm 0,63$ балів, $1,49 \pm 0,51$ балів та

Огляди літератури, **оригінальні дослідження**, погляд на проблему

1,25±0,61 балів). За рештою показників значущих розбіжностей не виявлено.

Інтегральний показник значуще ($p < 0,01$) відрізняється у групах не емігрантів (1,22±0,40 балів) та емігрантів (1,47±0,36 балів), а також не емігрантів та реемігрантів (1,40±0,30 балів), як і індекс проявлення симптоматики (44,72±10,91 балів, 51,31±7,97 балів та 50,23±5,98 балів відповідно).

Індекс виразності дистресу є значуще вищим у емігрантів (2,55±0,27 балів) у порівнянні з не емігрантами (2,42±0,32, $p < 0,05$).

Висновки. Виявлені нами особливості психопатологічної симптоматики у емігрантів та реемігрантів, хворих на депресивні розлади різного ґенезу, свідчать про вплив фактору еміграції та рееміграції на психоемоційну сферу хворих на різні види депресії. Найбільше вплив фактору еміграції виявляється у хворих на психогенні депресивні розлади, меншою мірою – у хворих на ендогенні та органічні депресії. В цілому у емігрантів

реемігрантів виявлено значуще більш виражені ознаки соматизації, obsесивно-компульсивних розладів і тривожності, дещо вищі – ворожості та фобічної тривожності. У реемігрантів найбільш вираженими були показники, що характеризують депресивні та астеничні тенденції: депресії та міжособистісної сенситивності, а також індекс виразності дистресу. Причинами цих відмінностей, на наш погляд, є вплив об'єктивного фактору фрустрації у групі реемігрантів та тривожних побоювань щодо можливості продовження роботи за кордоном у зв'язку із психічним захворюванням – у емігрантів.

Перспективи подальших досліджень. Основні перспективи подальших досліджень, на наш погляд, полягають у розробці диференційованих лікувально-реабілітаційних та профілактичних заходів щодо депресивних розладів у емігрантів та реемігрантів з урахуванням виявлених особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міграція в Україні: факти і цифри / Міжнародна організація з міграції. – Київ: Представництво МОМ в Україні. – 2011. – 7 с.

2. Щорічна Доповідь про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Постанова Верховної Ради України від 05.04.2011 року № 3194-VI // Голос України. – 2011, № 35. – с. 23-29.

3. Incidence of psychotic disorders in immigrant groups to the Netherlands / J. P. Selten, N. Veen, W. Feller [et al.] // British Journal of Psychiatry. – 2001, № 178. – P. 67–372.

4. The mental health of migrants / B. E. Gavin, B. D. Kelly, A. Lane [et al.] // Irish Medical Journal. – 2001. – Vol. 94. – P. 229–230.

5. Lauber C. Patterns of Psychiatric Inpatient Care in Migrants: Results from Switzerland / C. Lauber, B. Lay, W. Rosler // Swiss Medical Weekly. – 2006, № 135. – P. 50–56.

6. Хармз В. А. Медико-психологические аспекты нарушения психической адаптации эмигрантов: дис... канд. психол. наук: 19.00.04 / Вахид Аблахад Хармз;

Санкт-Петербургский гос. университет, СПб, 2000. – 186 с.

7. Иванова М. В. Психическое здоровье мигрантов (клинический, социально-психологический и реабилитационный аспекты): дис... канд. мед. наук: 14.01.18 / Марина Владимировна Иванова; НИИ психического здоровья СО РАМН. – Томск, 2007. – 205 с.

8. Колянов В.Б. Некоторые особенности психологической адаптации мигрантов [Электронный ресурс] / В.Б. Колянова, В.П. Боряк, Н.В. Барнаш, Л.В. Михайленко // Режим доступа: http://migrocenter.ru/publ/konfer/kavkaz/m_kavkaz030.php.

9. Кириленко Я. Интердисциплинарные аспекты миграции [Электронный ресурс] / Я. Кириленко, Е. Чуманская // Архив Національної бібліотеки ім. В. Вернадського. – 2011. – т. 15, № 2 (55), с. 52 – 53. Режим доступа: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/Tzhp/2011_2/pdf/52-53.pdf.

10. Тарабрина Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса / Н. В. Тарабрина. – СПб. : Питер. – 2001. – С. 146–181.

FEATURES OF PSYCHOPATHOLOGY IN EMIGRANTS AND RE-EMIGRANTS WITH DEPRESSIVE DISORDERS

©O. P. Venher

I. Horbachevsky Ternopil State Medical University

SUMMARY. Studies of psychopathology with help of Symptom Check List-90-Revised – SCL-90-R revealed that among patients with psychogenic depressive disorder immigrants were significantly higher compared to re-emigrants and not immigrants indicators on scales somatization (respectively 0.87±0.53 points, 0.66±0.40 points and 0.51±0.34 points), obsessive-compulsive disorder (1.43±0.77 points, 1.13±0.44 points and 0.98±0.48 points), anxiety (1.73±1.07 points, 1.32±0.84 points and 1.07±0.98 points), and the re-emigrants – depression (2.98±0.35 points of emigrants 2.61±0.59 points, not immigrants in 2.40±0.45 points) and interpersonal sensitivity (respectively 1.24±0.33 points, 1.15±0.35 points and 0.95±0.29 points), and the severity of distress index (2.45±0.23 points, 2.40±0.42 points and

Огляди літератури, оригінальні дослідження, погляд на проблему

2.25±0.29 points). In patients with endogenous depressive disorders impact factor of emigration was lower, but the overall trends remain: the immigrants had the most expressive manifestations of somatization (1.17±0.83 points in re-emigrants 0.83±0.48 points in immigrants not 0.77±0.70 points), anxiety (respectively 1.90±1.10 points, 1.47±0.97 points and 1.14±1.01 points), obsessive-compulsive disorder (respectively 1.54±0.66 points, 1.34±0.52 points and 1.07±0.44 points), and phobic anxiety (respectively 0.76±0.44 points, 0.68±0.23 and 0.67±points 0.40 points), and the re-emigrants – depression (3.18±0.26 points in emigrants 2.79±0.42 points, not immigrants in 2.63±0.30 points), interpersonal sensitivity (1.36±0.45 points, not immigrants in 1.10±0.32 points in emigrants 1.07±0.49 points) distress and severity index (2.60±0.16 points to 2.53±immigrants 0.34 points, not immigrants in 2.30±0.28 points). In patients with organic depressive disorder revealed more complex patterns due to the nature of depression, significant differences between the groups in terms of immigrants, not emigrants and re-emigrants found for somatization (respectively 1.33±0.68 points, 0.93±0.32 points and 0.91±0.64 points), anxiety (respectively 1.99±0.67 points, 1.68±0.60 points and 1.43±1.03 points), phobic anxiety (0.91±0.45 points, 0.75±0.31 points and 0.66±0.39 points) and obsessive-compulsive disorder (respectively 1.10±0.63 points, 1.49±0.51 and 1.25±points 0.61 points). Indicators for depression and interpersonal sensitivity are the highest in the re-emigrants (respectively 3.16±0.48 points and 1.43±0.40 points) lower in immigrants (respectively 2.92±0.41 points and 1.21±0.34 points), and the least – in no immigrants (respectively 2.66±0.51 points and 1.11±0.38 points). Identified patterns can be explained by the influence of objective social and psychological circumstances.

KEY WORDS: depressive disorders, immigrants, re-emigrants, psychotic symptoms.

Отримано 12.07.2016